

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

(Individual Study)

การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจในระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย พลตำรวจโทวิรุฬ เตียมไพจิตร

รหัส ๖๑๐๖๓๙

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖

วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจในระบอบประชาธิปไตย

พลตำรวจโท วิรุฬ เอี่ยมไพจิตร[๑]

สาระสังเขป

ตำรวจ เป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรม ที่ได้สัมผัสกับประชาชนอย่างใกล้ชิดมากที่สุด ภาระหน้าที่ของตำรวจในกระบวนการยุติธรรมคือ การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียมเสมอภาคกัน สมาชิกของสังคมจะต้องได้รับการปฏิบัติโดยเสมอภาคภายใต้หลักนิติธรรม ปราศจากความลำเอียงหรือการใช้อำนาจตามอำเภอใจโดยสิ้นเชิง เพื่อให้กระบวนการยุติธรรม เป็นไปตามความมุ่งหมายของการบังคับใช้กฎหมายภายใต้การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งยึดหลักการและความมุ่งหมายผูกพันอยู่กับประชาชน การรับรอง ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามหลักสิทธิมนุษยชนและตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในความเป็นอยู่ตามหลักพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีพึงได้ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม และแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันตามหลักประชาธิปไตย

เมื่อการบังคับใช้กฎหมายของตำรวจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม ประชาชนย่อมไว้วางใจต่อการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ประกอบกับการแก้ไขปรับเปลี่ยนกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม สภาพการณ์บ้านเมืองและกาลสมัย จะสามารถสร้างความศรัทธา และนำไปสู่ความสำนึกรับผิดชอบในการเคารพต่อกฎหมายที่บังคับใช้โดยเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งการเคารพกฎกติกาของกฎหมายในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมในบริบทของ ศาล อัยการ และราชทัณฑ์ ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น

[๑]จเรตำรวจ(สบ ๘)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ประชาธิปไตย (Democracy)	๑
ประชาธิปไตยในประเทศไทย	๔
หลักการสำคัญของประชาธิปไตย (Principles of democracy)	๕
๑.หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน	๕
๒.หลักเสรีภาพ	๖
๓.หลักความเสมอภาค	๑๐
๔.หลักภราดรภาพของมนุษย์และหลักเหตุผล	๑๒
การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจ	๑๔
แนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการบังคับใช้กฎหมาย	๑๖
สรุป	๑๙
บรรณานุกรม	๒๑

ประชาธิปไตย (Democracy)

ประชาธิปไตย เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมานานกว่า ๘๐ ปี ในรูปแบบของการปกครองประเทศ ที่ใช้ชื่อว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีความมุ่งหมายในการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และเน้นในเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลเสมอกันควบคู่กันไป ที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนภายใต้วิถีทางประชาธิปไตย ตามหลักการเป็นสากลที่ว่า “ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน “ ประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนเองควรต้องตระหนักถึงสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของตัวเองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองไว้ การดำเนินชีวิตด้วยการใช้เหตุผล การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น มีความอดทน รับผิดชอบ และดำรงตนภายใต้กติกาของบ้านเมือง จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นในจิตใจของพลเมืองทุกคน เพื่อก่อให้เกิดประชาธิปไตยในสังคมไทย และนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ หากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง รวมไปถึงขาดการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของการเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ย่อมก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของกันและกันของประชาชนในสังคม

อย่างไรก็ตาม ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอาจไม่ใช่ระบบที่ดีที่สุด หากแต่เป็นระบบที่เลวร้ายที่สุด หรือเป็นระบบการปกครองที่ทำงานได้ผล เพราะไม่มีระบบใดในโลกจะสมบูรณ์แบบ ซึ่งก็มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนเช่นเดียวกับระบบอื่น หากแต่จุดแข็งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น เมื่อมองภาพรวมแล้วมีมากกว่าจุดอ่อน โดยจุดแข็งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือ ระบบที่ประกันสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มากกว่าระบบการปกครองแบบอื่นที่เป็นระบบการเมืองแบบปิด

ประชาธิปไตย เป็นคำผสมระหว่าง demos + kratia ในสมัยกรีกโบราณ มีการปกครองบริหารเป็นนครรัฐ ซึ่งประกอบด้วยประชากรประมาณห้าหมื่นคน จึงมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) เมื่อมีประเด็นปัญหาที่ต้องตัดสินใจจะเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง จากนั้นก็ให้มีการลงคะแนนเสียง ณ ที่ตรงนั้นด้วยการนับหัวหรือใช้วิธีอื่นก็ตาม ฝ่ายที่ได้เสียง

ข้างมากคือ ๕๑% ก็จะเป็นผู้ชนะ และนี่คือที่มาของการใช้มติเสียงข้างมากในการตัดสินความขัดแย้งเพื่อหาข้อยุติ ที่เรียกว่า majority rule

เมื่อจำนวนประชากรมีเพิ่มขึ้น การมีประชาธิปไตยทางตรงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จึงต้องมีการเลือกตั้งตัวแทนที่เรียกว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อทำหน้าที่แทนประชาชนส่วนใหญ่ที่ได้ลงคะแนนเสียงข้างมากให้กับพรรคใดพรรคหนึ่ง เรียกว่า ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) ซึ่งเป็นวิธีการใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในชุมชนที่มีจำนวนประชากรจำนวนมาก ไม่สามารถลงคะแนนเสียงได้โดยตรง จึงต้องใช้วิธีแบบมีตัวแทน อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ฝ่ายเสียงข้างมากชนะในการลงคะแนนเสียง ฝ่ายเสียงข้างน้อยย่อมตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ในกรณีเช่นนี้ จึงต้องคำนึงถึงสิทธิเสียงข้างน้อยเป็นพิเศษ และขณะเดียวกันกลุ่มเสียงข้างน้อยก็สามารถมีบทบาทในการปฏิบัติงานการเมือง ควบคุมไม่ให้เสียงข้างมากใช้อำนาจที่ละเมิดต่อกฎหมายหรือลู่แก่อำนาจ นั่นคือ การมีฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ในประเทศอังกฤษ ฝ่ายค้านได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งประมุขของรัฐและใช้คำว่า (His) Her Majesty's Loyalty Opposition เพื่อทำหน้าที่คานอำนาจในลักษณะการตรวจสอบและการคานอำนาจในการใช้อำนาจ โดยลักษณะเด่นของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนี้

๑. มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง
๒. ประชาชนได้รับการประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค
๓. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบริหารในมิติต่างๆ
๔. มีการใช้หลักนิติธรรม (Rule of Law) ในการปกครองบริหารประเทศ

๕. ผู้ใช้อำนาจจะต้องมีจิตวิญญาณประชาธิปไตย มีมารยาททางการเมือง ขณะเดียวกันประชาชนทั่วไปจะต้องมีจิตวิญญาณ ค่านิยมของความเป็นประชาธิปไตย[๒]

[๒]ลิขิต อีรวคิน, ๒๕๕๙, ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษ ๒๑ : ทางตัน ทางออก และแนวทางแก้ไข, ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่, สิงหาคม, หน้า ๓-๕.

อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาคนที่ ๑๖ ในปี ค.ศ. ๑๘๖๑ ได้เคยให้ความหมาย ประชาธิปไตย ในวลีอมตะจากคำปราศรัยที่เมืองเกตต์สเบิร์ก (Gettysburg) ที่ว่า “ เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน “[๓]

“ Democracy is the government of the people, by the people and for the people “

Etzioni-Halevy ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า เป็นระบบการปกครองที่มีอำนาจในการปกครองของรัฐบาลมาจากการยินยอมของประชาชนส่วนใหญ่ การยินยอมนี้แสดงออกโดยการดำเนินการให้ประชาชนได้รับและใช้อำนาจโดยสม่ำเสมอ เสรี มีการเลือกตั้ง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมในการเลือกตั้ง ซึ่งหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยคือ เสรีภาพของประชาชนที่รวมเสรีภาพในการพูด และมีส่วนร่วมในการแข่งขันทางการเมือง ทั้งนี้คำว่าประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นพลวัต เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและยังมีการอภิปรายกันถึงความหมายที่แท้จริงกันอยู่กว้างขวาง แต่มิติที่สำคัญของประชาธิปไตยคือ การแข่งขัน การมีส่วนร่วม และเสรีภาพ[๔]

เซอร์วินสตัน เชอร์ชิล (Sir Winston Churchill) ได้กล่าวสุนทรพจน์ต่อสภาสามัญของอังกฤษ เมื่อ ๑๑ พ.ย. ปี ค.ศ.๑๙๔๗ ว่า “ รูปแบบการปกครองหลายรูปแบบได้เคยถูกทดลองใช้มาในอดีต และจะถูกทดลองใช้ต่อไปในโลกที่เต็มไปด้วยบาปและความทุกข์นี้ ไม่มีใครอ้างได้ว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่สมบูรณ์แบบหรือดีพร้อม จริงๆแล้ว เคยมีการพูดว่าประชาธิปไตยคือรูปแบบการปกครองที่เลวร้ายน้อยที่สุดในบรรดารูปแบบการปกครองทั้งหลายที่เคยลองใช้กันมา ”[๕]

[๓]อัลเลน ซี. เกวลโซ, ๒๕๕๖, ลิงคอล์น: ความรู้ฉบับพกพา ธนศ อภรณ์สุวรรณ แปล, Lincoln : A Very Short Introduction, มกราคม, หน้า ๑๑.

[๔]อั้งไว้น สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗, การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย, มีนาคม, หน้า ๑๐.

[๕]อั้งไว้น บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๖๐, หลักนิติธรรม ประชาธิปไตย และธรรมาภิบาล, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรม เพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔ ปี ๒๕๕๙, วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ ๑๙ เล่มที่ ๕๕ เดือน มกราคม-เมษายน, หน้า ๑๙.

แลร์รี่ ไดมอนด์ (Larry Diamond) นักรัฐศาสตร์อเมริกันได้ให้องค์ประกอบของประชาธิปไตยว่ามี ๔ ประการ คือ

- ๑.ระบอบการเมืองที่เลือกตั้งและแทนที่รัฐบาลด้วยการเลือกตั้งที่อิสระและเป็นธรรม
- ๒.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมือง
- ๓.การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน
- ๔.หลักนิติธรรม ซึ่งแสดงความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายต่อประชาชนที่เท่าเทียมกัน[๖]

ประชาธิปไตยในประเทศไทย

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นต้นมา อันเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบและกระบวนการทางการเมืองของไทย มีการจัดตั้งสถาบันการทางการเมืองใหม่ๆ ขึ้นมาทั้ง นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ มีแนวความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค สิทธิตามรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจทางนิติบัญญัติผ่านสภาผู้แทนราษฎร อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านทางศาล พระมหากษัตริย์จึงไม่ต้องทรงรับผิดชอบทางการเมือง แต่ทรงเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ การปกครองของประเทศไทยได้ดำรงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขต่อเนื่องมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน แม้กระทั่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒ ก็ได้บัญญัติถึงระบอบการปกครองของประเทศไทยไว้ ความว่า “ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข “

[๖]อ้างแล้วใน[๕]

ปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายถึง ประชาธิปไตย หมายถึง “ การปกครองโดยราษฎร “ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “ DEMOCRACY “ ดังที่ประธานาธิบดีลินคอล์นได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้อย่างครบถ้วนว่าเป็น การปกครอง “the government of the people, by the people and for the people “ แปลว่า รัฐบาลของราษฎร, โดยราษฎร, เพื่อราษฎร “[๗]

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของ ประชาธิปไตย (Democracy) มาจากคำว่า ประชา+ อธิปไตยหมายถึง “ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ , การถือเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่ “[๘]

ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ให้ความหมายของ “ประชาธิปไตย” ว่า หมายถึง ระบอบการปกครอง ประเทศระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คำว่า “ประชาชน” ในที่นี้หมายถึง ปวงชนเหล่านี้ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ในการปกครอง แผ่นดินอย่างเสมอภาคกัน ระบอบประชาธิปไตย มีรากฐานเคารพในด้านการเคารพในความเป็นธรรม (Justice) เหตุผล (Reason) เมตตาธรรม (Compassion) ความศรัทธาในมนุษยชาติ (faith in man) และเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษยชน (Human dignity)[๙]

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย (Principles of democracy)

๑.หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน

อำนาจอธิปไตยนั้น ถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอธิปไตยนั้น เป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจ เป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรง หรือโดยอ้อม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓ บัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย... “ ดังตัวอย่างของ อำนาจอธิปไตย ดังนี้

[๗]นรนิติ เศรษฐบุตร, ๒๕๔๓, นัยประชาธิปไตยในวิถีการเมืองไทย, หน้า ๒๒.

[๘]พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๗๐๓.

[๙]อ่างไว้โนนันต์ อริยะชัยพาณิชย์, มุมมองหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อ ประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒ ปี ๒๕๕๗, หน้า ๔.

๑.๑.การเลือกตั้ง (election) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๔ หน้าหนึ่งของปวงชนชาวไทย มาตรา ๕๐ บุคคลมีหน้าที่ (๗) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติ... เป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยทุกคน ที่มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ เพื่อไปทำหน้าที่คัดเลือกตัวแทนของตนเข้าไปออกกฎหมายและเข้าไปบริหารประเทศ ดังนั้น ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และทำให้การเลือกตั้งสุจริตและเที่ยงธรรม

๑.๒.การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างอื่น ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนสามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง คอยสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง แจ้งเหตุหรือเบาะแสการทุจริตซื้อสิทธิขายเสีย ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยพร้อมเพรียง ร่วมตรวจสอบการเลือกตั้งโดยเป็นสมาชิกหรืออาสาสมัครขององค์การเอกชนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งรับรองให้ตรวจสอบการเลือกตั้ง หรือร่วมเป็นเจ้าหน้าที่จัดการเลือกตั้งในระดับต่างๆ เช่น กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน กรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง เป็นต้น

๑.๓.การถือหลักตัดสินใจโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจปัญหาบ้านเมือง ไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านผู้แทนราษฎร ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการตัดสินใจปัญหาจึงต้องยึดเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

๒.หลักเสรีภาพ

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน “

๒.๑ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามความในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ บัญญัติว่า “ สิทธิมนุษยชน ” หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามกฎหมายไทยหรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลซึ่งปกป้องปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคล จากการกระทำที่ต้องห้ามของสมาชิกอื่นหรือรัฐ โดยกฎหมายระหว่างประเทศหรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศ[๑๐]

สิทธิมนุษยชน คือสิทธิที่ครอบคลุมการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพื่อชีวิตที่ดีในสังคมที่ดี โดยมีหลักการที่สำคัญ ๓ เรื่องคือ สิทธิในชีวิต สิทธิในการยอมรับนับถือ และสิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ชอบธรรม[๑๑]

๒.๒ สิทธิ หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์ที่ได้รับการคุ้มครองและรับรองตามกฎหมายจากรัฐ เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในเคหะสถาน และสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินโดยการถือกรรมสิทธิ์และสามารถใช้ประโยชน์ใดๆ สำหรับการใช้สิทธิของบุคคลในแต่ละรัฐ ก็มีข้อจำกัดในขั้นพื้นฐาน เช่น การใช้สิทธิต้องเป็นไปตามขอบเขตและหลักการที่กฎหมายกำหนดไว้จะละเมิดมิได้ หรือสิทธิบางอย่างเป็นสิทธิเฉพาะตน ผู้มีสิทธิจะต้องใช้ด้วยตนเองเท่านั้นจะมอบให้ผู้อื่นไม่ได้ เช่น สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น[๑๒]

๒.๓ เสรีภาพ หมายถึง ความเป็นอิสระของบุคคลที่จะกระทำการต่างๆได้ตามความต้องการของตนเองโดยไม่ละเมิดต่อผู้อื่นและไม่ผิดกฎหมาย เช่นการที่รัฐธรรมนูญของไทยต่างให้การรองรับถึงเสรีภาพของประชาชนชาวไทย เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพในการเดินทาง ในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหกรณ์ และพรรคการเมือง และเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ โดยหลักการสำคัญของการใช้สิทธิเสรีภาพ คือจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้[๑๓]

[๑๐], [๑๑]อุดม รัฐอมฤต, ๒๕๔๔,การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา ๒๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, ตุลาคม, หน้า ๔๐.

[๑๒], [๑๓] สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง, แผนพัฒนาการเมือง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔), หน้า ๑๘๙.

๒.๔ เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่ จะกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเอง โดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการ

สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล หมายถึง การที่บุคคลแต่ละคนมีโอกาสที่จะใช้เสรีภาพในการเลือกกระทำการใดๆในเรื่องส่วนตัวโดยตรง ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เช่น

๑. บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

๒. บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็น ความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

๓. ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

๔. สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิส่วนบุคคล เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

๕. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

๖. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทาง และมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

๗. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือ การเปิดเผยข้อมูลที่สื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในข้อมูลที่สื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

๘. บุคคลย่อมมีเสรีภาพสมบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

๙. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ[๑๔]

สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง หมายถึง สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆของรัฐ เช่น

๑. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อ ความหมายโดยวิธีอื่น การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อ ลิดรอนสิทธิเสรีภาพจะกระทำมิได้

๒. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

๓. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กร ชุมชนหรือหมู่คณะ อื่น

๔. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน และเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น[๑๕]

[๑๔], [๑๕]สมบูรณ สุขสำราญ, ๒๕๕๖, อุคมการณ์ วัฒนธรรม และการเป็นผู้แทนในระบอบประชาธิปไตย, กันยายน, หน้า ๒๖-๓๐

สิทธิและเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ หมายความว่าถึง ความมั่นคงและโอกาสที่จะทำมาหากินเลี้ยงชีพโดยสัมมาอาชีพะ เช่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม[๑๖]

๓.หลักความเสมอภาค

ความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกัน ความเป็นหน่วยหนึ่งของรัฐเหมือนกัน แต่ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยมีได้หมายถึงความเท่าเทียมกันหรือความเหมือนกันหมดทุกด้าน แต่ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันในสิ่งที่มนุษย์จะมีความเท่าเทียมกันได้ เป็นความเสมอภาคที่สร้างคามยุติธรรมให้แก่ทุกฝ่ายมากที่สุด จึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้พัฒนาความสามารถของตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่ถูกกดขี่ บีบบังคับ และเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ความเสมอภาคขั้นพื้นฐานของบุคคลในระบอบประชาธิปไตยมีดังนี้

๓.๑ ความเสมอภาคทางการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองในทุกระดับอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสามารถใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น

๓.๒ ความเสมอภาคตามกฎหมาย หมายถึง ประชาชนทุกคนจะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการปกป้องสิทธิและรักษาผลประโยชน์ของบุคคลทุกระดับ เช่น คนจนกับคนรวยต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

๓.๓ ความเสมอภาคในโอกาส หมายถึง การที่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้รับสิทธิหรือผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อที่บุคคลจะได้ใช้ความสามารถของตนเองเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและของสังคม โดยที่ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อน เช่น โอกาสในการเลือกที่อยู่อาศัย โอกาสที่จะได้รับการศึกษาอบรม โอกาสที่จะได้รับการบริการจากหน่วยงานของรัฐ โอกาสที่จะเข้ารับราชการ เป็นต้น

[๑๖]อ้างแล้วใน[๑๔],[๑๕], หน้า ๓๐

๓.๔ ความเสมอภาคทางสังคม หมายถึง การที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน มีคุณค่า และมีความสำคัญเท่าเทียมกัน โดยไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือถูกกลั่นแกล้ง

๓.๕ ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หมายถึง การที่รัฐประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่บุคคล ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ต้องได้รับความลำบาก การปกป้องมิให้ผู้ที่มีความด้อยทางเศรษฐกิจต้องถูกเบียดเบียน กดขี่ ขูดรีด จากผู้ที่อยู่เหนือกว่า ด้วยการส่งเสริมให้มีการประกอบการอย่างเสรี มีการแข่งขันกันอย่างสมบูรณ์เพื่อความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และความอยู่ดีกินดีของประชาชนเสมอภาค[๑๗]

ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันพื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

หลักความเสมอภาค ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เช่น

๑. บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

๒. บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

๓. บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

[๑๗]อ้างแล้วใน[๑๔],[๑๕], หน้า ๓๑-๓๓

๔. หลักการাত্রภาพของมนุษย์และหลักเหตุผล

ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน และมีความเคารพซึ่งกันและกันรวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง ฉะนั้นหลักการเรื่องাত্রภาพและหลักเหตุผล จึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย[๑๘]

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า ประชาธิปไตย คือ ระบบการเมือง หรือรูปแบบการปกครองอย่างหนึ่ง ที่ยึดถือหลักการว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องยึดถือเจตนารมณ์ของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองเป็นหลัก องค์การของรัฐ โดยเฉพาะองค์กรนิติบัญญัติซึ่งทำหน้าที่กำหนดเจตนารมณ์ของรัฐในรูปแบบของกฎหมาย อันเป็นที่มาของอำนาจขององค์กรของรัฐและเป็นตัวกำหนดหน้าที่ให้ประชาชนนั้น จะต้องมาจากประชาชนหรือได้รับความยินยอมจากประชาชนเท่านั้น จึงจะมีความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจกำหนดเจตนารมณ์ของรัฐได้ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเจตนารมณ์ของรัฐได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังที่อดีตประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งเท่ากับอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน[๑๙]

การปกครองของประชาชน หมายความว่า การมีอำนาจที่ดัดแปลงแก้ไขปรับปรุงได้ตามที่เห็นสมควร ซึ่งกระทำโดยวิถีทางแห่งรัฐสภา และโดยการสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาล และการที่ประชาชนจะต้องมีความผูกพันต่อระบอบการปกครอง มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของระบอบการปกครอง พยายามที่จะร่วมแรงร่วมใจในการรักษาระบบนั้น เช่น การไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง

[๑๘]สรุปความใน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗, การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย, มีนาคม, หน้า ๑๑-๑๒.

[๑๙]วันมูหะมัดนอร์ มะทา, ๒๕๕๕, ระบบรัฐสภาของไทย,รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๙ ปี มสธ., สิงหาคม, หน้า ๖.

การปกครองโดยประชาชน หมายความว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งทางตรงด้วยการประชุมหรือชุมนุมเพื่อการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ หรือทางอ้อมโดยผ่านผู้แทนราษฎร

การปกครองเพื่อประชาชน หมายความว่า รัฐบาลทุกรัฐบาลในทุกยุคทุกสมัยของการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อเข้ามาบริหารประเทศจะต้องแถลงนโยบายว่า จะทำประโยชน์ด้าน ไตในเรื่องใดจะแก้ปัญหาอะไรให้แก่ประชาชนโดยยึดหลักการคำนึงถึงความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ

การปกครองระบอบประชาธิปไตย ต้องใช้กติกาในการปกครองเพื่อให้ประชาชนในสังคมอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข กติกา นั้นคือ กฎหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองไม่อาจปกครองได้ตามอำเภอใจ หรือ ใช้ กำลัง โดยปราศจากเหตุผล ประชาชนทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้กติกาหรือกฎหมายอย่างเสมอกัน ผู้ปกครอง ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกัน จะมีอำนาจกระทำการใดที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพประชาชนได้ ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น การเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง การเป็น สมาชิกของสังคมที่มี **อิสภาพ** ควบคู่กับ **ความรับผิดชอบ** และมี **สิทธิเสรีภาพ** ควบคู่กับ **หน้าที่** โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความ เป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเอง[๒๐]

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๔ หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา ๕๐ บุคคลมีหน้าที่ (๓) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ความอ่อนล้าของประชาธิปไตยคือ การไม่เคารพสิทธิคนอื่น หรือ การละเมิดสิทธิคนอื่น สังคม ประชาธิปไตยมีลักษณะที่สำคัญคือ การเคารพสิทธิเสรีภาพของคนอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ เมื่อมีการ ละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนอื่น จึงต้องใช้กระบวนการบังคับใช้กฎหมายเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยให้ เกิดขึ้นภายในบ้านเมือง[๒๑]

[๒๐]ปริญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๙, การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง(Civic Education) : แก้ปัญหาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตย ที่ “คน”, ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่, สิงหาคม, หน้า ๑๘๖-๑๘๙

[๒๑]วุฒิสาร ตันไชย, ๒๕๕๕, การแสดงปาฐกถาพิเศษเรื่อง ตำรวจกับการส่งเสริมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๓, ที่ศบ้านทางเมือง, ธันวาคม, หน้า ๑๙๐.

บทความนี้ ผู้เขียนจะขอนำเสนอแนวทางของการบังคับใช้กฎหมายของตำรวจ ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยยึดมั่นมาตรฐานสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นศักดิ์ศรีที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องให้ความสำคัญ เคารพ และปฏิบัติตามกฎหมายอยู่ตลอดเวลา เพื่อปกป้องคุ้มครองศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของประชาชน

การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจ

ในสายงานของกระบวนการยุติธรรมอันประกอบด้วย ศาล อัยการ ตำรวจ และราชทัณฑ์นั้น ตำรวจ เป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรม เป็นด่านแรกในฐานะของผู้บังคับใช้กฎหมาย หรือ ผู้นำกฎหมายไปใช้ ภายใต้กระบวนการสืบสวน สอบสวน จับกุม ที่มีความชอบธรรม เสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติโดยอาศัยช่องว่างของกฎหมาย มีกลไกที่จะถ่วงดุลป้องกันไม่ให้มีการลุแก่อำนาจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการเป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่กฎหมายรองรับไว้

การบังคับใช้กฎหมาย ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมุ่งเน้นในการให้ความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของประชาชน ประกอบด้วยแนวทางดังนี้

๑. ความแน่นอนของการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่ใช้บังคับกับประชาชนในสังคมจะต้องมีบทลงโทษที่มีความแน่นอน หากมีการกระทำความผิดในลักษณะคดีประเภทเดียวกัน จะต้องได้รับการลงโทษตามกฎหมายเดียวกัน ประชาชนจะต้องมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติของตนเองในปัจจุบันว่าถูกต้องตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ กฎหมายจึงต้องกำหนดกรอบการประพฤติปฏิบัติให้ทราบล่วงหน้า เพื่อให้บุคคลคาดหมายผลลัพธ์ทางกฎหมายในการกระทำของตนได้และมั่นใจได้ว่าการกระทำของตนจะไม่ใช่สิ่งที่ผิดกฎหมายในภายหลัง และมั่นใจว่าผลประโยชน์ที่ตนได้รับการปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายจะได้รับการรับรองตลอดไป ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ บัญญัติว่า “ บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น

บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้...”

๒. ความเสมอภาคของการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่ใช้บังคับ จะต้องใช้บังคับกับประชาชนทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติระหว่างคนรวยกับคนจนหรือคนที่มีอำนาจกับคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น การดำเนินคดีกรณีลักลอบล่าสัตว์ป่าภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร(ล่าเสือดำ) โดยผู้ต้องหาในคดีนี้คือ นายเปรมชัย กรรณสูต ประธานบริหารและกรรมการ บมจ.อิตาเลียนไทย ดีเวล็อปเมนต์ ซึ่งเป็นผู้มีสถานะทางธุรกิจในสังคมที่ดี ก็ต้องถูกดำเนินคดีด้วยความโปร่งใสเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรมในมาตรฐานเดียวกับผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอื่นๆ

๓. ความรวดเร็วของการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่ใช้บังคับ จะต้องมิบดโทษต่อผู้กระทำความผิดด้วยความรวดเร็ว เพื่อเป็นการป้องปรามและยับยั้งประชาชนในสังคมที่คิดจะกระทำความผิดให้เกิดความเกรงกลัวไม่ก่ออาชญากรรม เช่น การสืบสวน สอบสวน ของตำรวจ เพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เนื่องจากปัญหาความล่าช้าในการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาจะส่งผลกระทบต่อประชาชนที่เกี่ยวข้องในคดีอย่างมาก โดยในคดีแพ่ง อาจทำให้คู่ความได้รับการเยียวยาต่อความเดือดร้อนที่ยาวนาน และในคดีอาญา ย่อมส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวระหว่างพิจารณาคดี หากต่อมาเป็นผู้บริสุทธิ์ย่อมไม่อาจแก้ไขเสรีภาพที่สูญเสียไปได้

๔. บดโทษของกฎหมายที่เหมาะสมของการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่ใช้บังคับในการลงโทษผู้กระทำความผิด จะต้องมิบดโทษที่เหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำลงไป ไม่น้อยเกินไป เพราะจะทำให้ประชาชนในสังคมที่คิดจะกระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัวต่อโทษทางกฎหมาย ในขณะที่โทษที่ได้รับ จะต้องไม่มีความรุนแรงมากเกินไป เพราะอาจทำให้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการกลั่นแกล้งประชาชนผู้บริสุทธิ์ให้ต้องรับโทษสูงกว่าการกระทำความผิดนั้นๆ

แนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการบังคับใช้กฎหมาย

๑. เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้บังคับใช้กฎหมาย จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องอำนาจตามกฎหมาย และข้อจำกัดของอำนาจดังกล่าว

๒. เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้บังคับใช้กฎหมาย จะต้องปกป้องคุ้มครอง รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และต้องคุ้มครองสิทธิของบุคคลทั้งปวงภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

๓. เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้บังคับใช้กฎหมาย ตระหนักถึงการใช้สิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายนั้น จะกระทำได้เท่าที่จำเป็น เพื่อรักษาไว้ซึ่งการยอมรับและเคารพในสิทธิของผู้อื่นและเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล

๔. เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้บังคับใช้กฎหมาย พึงรักษาความเป็นกลางทางการเมือง ปฏิบัติหน้าที่อย่างยุติธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ และต้องรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมไว้

๕. เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องมีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อความสำคัญของการมีความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน การที่ต้องมีความยุติธรรม และการบังคับใช้กฎหมายโดยไม่เลือกปฏิบัติ[๒๒]

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้กำหนดเรื่อง การบังคับใช้กฎหมาย อำนวยความยุติธรรมทางอาญา ให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาคเป็นธรรมตามหลักธรรมาภิบาล เป็นพันธกิจหลัก ไว้ในแผนปฏิบัติราชการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ[๒๓] สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ มาตรา ๒๕๘ ง.(๔) บัญญัติว่า “ ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ... “ เป็นกลไกเพื่อให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิผล เป็นหลักการสำคัญของการดำเนินการตามกฎหมายทั้งปวง และเป็นปัจจัยที่ทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์และทำให้ประชาชนเคารพเชื่อถือว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่พึงจะต้องปฏิบัติตาม

[๒๒]สรุปความใน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๖, คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิมนุษยชน, กันยายน, หน้า ๒๒-๒๓.

[๒๓]โปรดดู แผนปฏิบัติราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๑

ถือเป็นภารกิจสำคัญของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ท่ามกลางสภาพความขัดแย้งของประชาชนในสังคม ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เกิดการแทรกแซงการบริหารจากภายนอกองค์กรตำรวจ ปัญหาด้านความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายและการอำนวยความสะดวกทางอาญา และการให้บริการประชาชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรผู้ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายต้องทำการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของปวงชนชาวไทย นอกจากนี้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การบังคับใช้กฎหมาย ก็เป็นช่องทางหนึ่งก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากเมื่อประชาชนเกรงว่าตนจะได้รับผลร้ายตามที่กฎหมายกำหนด ก็จะมีการเสนอผลประโยชน์เพื่อแลกกับการงดเว้นหรือผ่อนผันการบังคับใช้กฎหมาย อันเป็นที่มาของการเลือกปฏิบัติและใช้อำนาจหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมายโดยมิชอบ ซึ่งส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพและไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย จึงต้องมีการส่งเสริมจริยธรรมและจรรยาบรรณ ตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ พ.ศ.๒๕๕๓ ให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้บังคับใช้กฎหมาย เป็นกรอบหรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณที่ดีและเป็นมาตรฐาน ปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นศรัทธา โดยจะขอกกล่าวถึงการเสริมสร้างจริยธรรมแก่ **ผู้บังคับใช้กฎหมาย** ให้มีความเข้มแข็งสอดคล้องกับแนวทางในการปฏิบัติตน ดังนี้

๑. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องไม่ทุจริตต่อหน้าที่ด้วยประการทั้งปวง เช่น รับเงินจากผู้กระทำผิดหรือเรียกร้อง หรือรับเงินในการให้บริการแก่ประชาชน ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ
๒. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องไม่เป็นผู้ที่กระทำผิดกฎหมายเสียเอง หรือให้ความร่วมมือ หรือสนับสนุนผู้กระทำผิด เช่น การค้ายาเสพติด ปล้นทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ มั่วสุมเล่นการพนัน คุมบ่อนคุมช่องกระทำผิดกฎหมายจราจร เสพสุราจนไม่สามารถครองสติได้ เป็นต้น
๓. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องไม่ใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตของกฎหมาย หรือใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ในเชิงกดขี่ข่มเหงประชาชน เช่น วิสามัญฆาตกรรมเกินกว่าเหตุ การซ้อม ผู้ต้องหา การแก่งจับด้วยเรื่องส่วนตัว หรือเพราะบันดาลโทสะ หรือใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตเพราะหวังผลงาน หรือความดีความชอบ เป็นต้น

๔. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องใช้กิริยาวาจาที่สุภาพต่อประชาชน ไม่ใช่กิริยาวาจาที่ไม่สมควร เช่น แสดงกิริยาแข่งกับประชาชน พุดจาหยาบคาย ดูถูกประชาชน หรือใช้วาจาที่ไม่สมควร
๕. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องให้การต้อนรับแก่ประชาชนด้วยความเต็มอกเต็มใจ กระตือรือร้น และอ่อนน้อมถ่อมตน และให้บริการแก่ประชาชนด้วยความกระตือรือร้นไม่เกียจคร้าน
๖. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องปรับปรุงความรู้ความสามารถและสมรรถภาพในการทำงานอยู่เสมอ
๗. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องหมั่นตรวจสอบและพัฒนาจิตใจตนเองอยู่เสมอ เช่น หาโอกาสไปวัด ฟังธรรมเทศนาพบปะสมณะที่ดีและน้อมนำธรรมะมาฝึกฝนปฏิบัติ
๘. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องฝึกตนให้เป็นผู้มีก้น้อย สันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ใช้จ่ายแต่สิ่งจำเป็นไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยไปตามสังคม
๙. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องพัฒนาความคิดให้เห็นว่าข้าราชการเป็นผู้รับใช้ประชาชน ขจัดความคิดที่เห็นว่า ข้าราชการเป็นขุนนางเจ้าขุนมูลนาย หรือผู้ปกครองประชาชน
๑๐. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องพัฒนาความคิดประชาธิปไตย ประชาชนมีความเป็นไทในการปกครองตนเอง ขจัดความคิดเผด็จการในจิตใจ
๑๑. ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยจากจิตสำนึกของตำรวจเอง มิใช่จากกฎบังคับเท่านั้น[๒๔]

[๒๔]สรุปความใน กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ๒๕๕๔, คู่มือเสริมสร้างการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ, กันยายน, หน้า ๔-๖

สรุป

ภารกิจหลักของตำรวจคือการบังคับใช้กฎหมาย หากแต่การบังคับใช้กฎหมายนั้น จะได้กระทำไป ด้วยความเสมอภาค เท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมายหรือ ผลประโยชน์อื่นใด ประชาชนคนธรรมดาสามัญ ซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศภายใต้การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย ย่อมมีความคาดหวังว่า เมื่อรัฐ ได้ใช้อำนาจผ่านทางผู้บังคับใช้กฎหมายแล้ว ประชาชน จะต้องถูกปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เท่าเทียม และมีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้บังคับใช้ กฎหมาย ต้องพิสูจน์ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ในการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ ความเสมอภาค ของประชาชนทุกคนให้ได้รับความคุ้มครองเสมอกัน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้บังคับใช้ กฎหมาย ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและได้ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ ซึ่งกำหนดไว้เพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้ข้าราชการตำรวจอยู่ในกรอบของศีลธรรม และเป็นแนวทางชี้แนะให้ ข้าราชการตำรวจบรรลุถึงปณิธานของการเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นศรัทธาต่อ กระบวนการยุติธรรม และกฎหมายจะไม่ถูกเพิกเฉยต่อการปฏิบัติอีกต่อไป

การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจในระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นด่านแรกในกระบวนการ ยุติธรรม ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนที่สุด โดยเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในอำนาจแห่งรัฐ ดังนั้น หากการ บังคับใช้กฎหมาย ได้กระทำโดยผู้บังคับใช้กฎหมายที่มีความมุ่งมั่นในการที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคลและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยเสมอภาคเท่าเทียมกัน ภายใต้อำนาจหน้าที่แห่งกฎหมายแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดความปกติสุขของบ้านเมือง ภายใต้การปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการบังคับใช้กฎหมายจะได้กระทำไปโดยชอบธรรมแล้ว หากแต่ความสงบ เรียบร้อยของบ้านเมืองจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนทุกคน ในการทำหน้าที่ ของตนเองที่มีต่อรัฐตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เพื่อให้สังคมมีความสงบสุขบนพื้นฐานของความรัก ความสามัคคีปรองดอง ดังที่ผู้เขียนจะขอแนะนำเสนอกระแสพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ไว้ในตอนท้ายของบทความนี้

"...ภาระในการบริหารนั้นจะประสบผลด้วยดี ย่อมต้องอาศัยความรักชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ประกอบกับความร่วมมือของประชาชนพลเมืองทั่วไป ข้าพเจ้าจึงหวังว่า ท่านทั้งหลายคงจะพยายามปฏิบัติกรณียกิจในส่วนของแต่ละท่านด้วยใจบริสุทธิ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้ เพื่อได้มาซึ่งความร่วมมือเป็นสุขของประชาชนทั่วไป อันเป็นยอดปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น..."

กระแสพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙

พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ ๒๕๐๒

วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๑[๒๕]

บรรณานุกรม

- กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. “คู่มือเสริมสร้างการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๔.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. “นัยประชาธิปไตยในวิถีการเมืองไทย”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๔๓.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. “หลักนิติธรรม ประชาธิปไตย และธรรมาภิบาล”. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๙.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง(Civic Education) : แก้ปัญหาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”. ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่. สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชัน แพค เก็จจิ่ง (๒๐๑๔) จำกัด, ๒๕๕๙.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐.
- ลิขิต อีระเวคิน. “ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษ ๒๑ : ทางตัน ทางออก และแนวทางแก้ไข”. ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่. สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชัน แพค เก็จจิ่ง (๒๐๑๔) จำกัด, ๒๕๕๙.
- วุฒิสาร ตันไชย. “การแสดงปาฐกถาพิเศษเรื่อง ตำรวจกับการส่งเสริมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๓”. ทิศบ้านทางเมือง.สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร : ส. เจริญการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๕.

วันมูหะมัดนอร์ มะทา. “ระบบรัฐสภาของไทย”. รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๙ ปี มสธ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, ๒๕๔๕.

สมบุรณ์ สุขสำราญ. “อุดมการณ์ วัฒนธรรม และการเป็นผู้แทนในระบอบประชาธิปไตย”. สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร : ส. เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๖.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. “คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิมนุษยชน”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๔.

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. “แผนพัฒนาการเมือง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔)”. กรุงเทพมหานคร : สภาพัฒนาการเมือง, ๒๕๖๐.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. “แผนปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๖๐.

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. “จริยธรรมคำพ่อหลวง”, ๒๕๕๘.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. “การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย”. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗.

อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์. “มุมมองหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย”. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๗.

อุดม รัฐอมฤต. “การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา ๒๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐”. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นานาสิ่งพิมพ์, ๒๕๔๔.

อัลเลน ซี. เกวลโซ. “ลิ่งคอล์น: ความรู้ฉบับพกพา ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ แปล. *Lincoln : A Very Short Introduction*”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ openworlds, ๒๕๕๖.

